

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін

СИЛАБУС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(міжфакультетська вибіркова навчальна дисципліна)

«ПСИХОЛОГІЯ»

Розробник:
ІЛЬЧЕНКО Алла,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін,
к.пед.н., доцент

Полтава, 2023 р.

Опис навчальної дисципліни та інформація про розробника

Назва навчальної дисципліни	Психологія
Місце в індивідуальному навчальному плані здобувача вищої освіти	Міжфакультетська вибіркова навчальна дисципліна
Назва структурного підрозділу	Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін
Контактні дані розробників, залучених до викладання	<i>Викладач:</i> Ільченко Алла Михайлівна, к. пед. н., доцент, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін <i>Контакти:</i> ауд. 454, навчальний корпус № 4 e-mail: alla.ilchenko@pdaa.edu.ua сторінка викладача: https://www.pdaa.edu.ua/people/ilchenko-alla-myhaylivna
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти Другий (магістерський) рівень*
Спеціальність	

*для галузі знань 21 Ветеринарна медицина

Заплановані результати навчання

Мета навчальної дисципліни: формування у здобувачів вищої освіти системи науково-теоретичних знань про закономірності функціонування та проявів психічних процесів, станів, властивостей людини, про розвиток, формування і соціалізацію особистості; розвиток практичних умінь застосовувати ці знання для успішного вивчення подальших навчальних курсів загального та професійного циклів підготовки бакалаврів; сприяти на цій основі вихованню загальної психологічної культури, готовності до якісного виконання майбутньої професійної діяльності.

Основні завдання навчальної дисципліни: розкрити місце і роль психології в системі людинознавчих наук та її науково-теоретичних основ; ознайомити з базовими поняттями психології як науки; формувати уявлення про психічну активність як засіб відображення та перетворення навколишнього світу; дати аналіз закономірностей функціонування психіки для набуття здобувачами вищої освіти навичок пояснення і використання в практичній діяльності особливостей перебігу психічних процесів, функціонування психічних станів та прояву психічних властивостей; описати закономірності процесів становлення, розвитку, формування й соціалізації особистості, розвитку соціальної групи; сформувати практичні уміння розпізнавати психологічні проблеми особистості та колективу, визначати ефективні шляхи їх вирішення; виховувати гармонійно розвинену, творчу особистість, яка здатна до саморозвитку і самовдосконалення.

Компетентності:

загальні:

ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, вміння виявляти, формулювати та вирішувати проблеми.

ЗК 5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність, бути критичним і самокритичним).

ЗК 6. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, уміння використовувати їх у професійній і соціальній діяльності.

Результати навчання:

РН 1. Розуміти закономірності та особливості розвитку особистості, сутність психічних явищ; аналізувати комунікативну діяльність співрозмовника, ефективно використовувати вербальні та невербальні засоби комунікацій у професійній діяльності, модифікувати висловлювання відповідно до культурних особливостей співрозмовника, поважати індивідуальне та культурне різноманіття.

Методи навчання: словесні (лекція, розповідь-пояснення, бесіда проблемно-пошукового характеру, діалог); наочні (пояснювально-ілюстративний), практичні (практичні завдання, робота з

навчально-методичною літературою); методи формування пізнавальних інтересів (створення ситуації інтересу, навчальні дискусії; метод використання життєвого досвіду); методи стимулювання, мотивації й обов'язку (роз'яснення мети навчального предмета, висування вимог до вивчення предмета, оперативний контроль), інтерактивні методи (робота в групах, навчальні дискусії, тренінги); комп'ютерні і мультимедійні методи (використання мультимедійних презентацій, дистанційне навчання).

Програма та структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин										
	денна форма						заочна форма				
	усього	у тому числі					усього	у тому числі			
		л	п	лаб.	н/п	с.р.		л	п	лаб.	с.р.
Тема 1. Психологія як наука: предмет, завдання, методи.	10	2	2	-	-	6	10	2	2	-	6
Тема 2. Історія становлення і розвитку психології як науки. Напрями психології.	10	-	-	-	-	10	10	-	-	-	10
Тема 3. Розвиток психіки та свідомості.	10	2	2	-	-	6	10	-	-	-	10
Тема 4. Психічні форми освоєння дійсності.	10	2	2	-	-	6	10	-	-	-	8
Тема 5. Емоційно-вольові процеси.	10	2	2	-	-	6	10	-	-	-	10
Тема 6. Особистість та управління процесом її формування.	10	2	2	-	-	6	10	2	-	-	8
Тема 7. Індивідуально-психологічні особливості особистості.	10	2	2	-	-	6	10	-	-	-	10
Тема 8. Діяльність: психологічна структура, види.	10	2	-	-	-	8	10	-	-	-	10
Тема 9. Психологічні засади спілкування. Міжособистісні стосунки.	10	2	2	-	-	6	10	-	-	-	10
В т.ч. індивідуальні завдання (контр. робота)	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-	10
Усього годин	90	16	14	-	-	60	90	4	2	-	84

Оцінювання результатів навчання

Результати навчання	Форми контролю
РН 1. Розуміти закономірності та особливості розвитку особистості, сутність психічних явищ; аналізувати комунікативну діяльність співрозмовника, ефективно використовувати вербальні та невербальні засоби	- робота на лекціях, конспектування; - опитування, участь у дискусіях;

комунікацій у професійній діяльності, модифікувати висловлювання відповідно до культурних особливостей співрозмовника, поважати індивідуальне та культурне різноманіття.	<ul style="list-style-type: none"> - виконання практичних завдань; - підготовка реферату, доповіді з мультимедійною презентацією, - тестування; - залік
--	---

Форми контролю результатів навчання (денна форма навчання)

Результати навчання	Форми контролю результатів навчання					Разом
	Робота на лекціях, конспектування	Опитування, участь у дискусіях	Самостійна робота		Тестування	
			Практичні завдання	Реферат, доповідь, презентація		
РН 1	16	20	27	20	17	100
Разом	16	20	27	20	17	100

Схема нарахування балів з навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Назва теми	Види навчальної роботи здобувачів вищої освіти					Разом
	Робота на лекціях, конспектування	Опитування, участь у дискусіях	Тестування	Самостійна робота		
				Практичні завдання	Реферат, доповідь, презентація	
Тема 1. Психологія як наука: предмет, завдання, методи.	2	4	17	3	10	9
Тема 2. Історія становлення і розвитку психології як науки. Напрями психології.	-	-		3		3
Тема 3. Розвиток психіки та свідомості.	2	4		3		9
Тема 4. Психічні форми освоєння дійсності.	2	4		3		9
Тема 5. Емоційно-вольові процеси.	2	4		3		9
Тема 6. Особистість та управління процесом її формування.	2	-		3		5
Тема 7. Індивідуально-психологічні особливості особистості.	2	4		3		9
Тема 8. Діяльність: психологічна структура, види.	2	-		3		5
Тема 9. Психологічні засади спілкування. Міжособистісні стосунки.	2	-		3		22
Реферат, презентація	-	-	-	-	10	20
Разом	16	20	17	27	20	100

Форми контролю результатів навчання (заочна форма навчання)

Результати навчання	Форми контролю результатів навчання						Разом
	Робота на лекціях, конспектування	Опитування, участь у дискусіях	Самостійна робота			Тестування	
			Практичні завдання	Реферат, доповідь, презентація	Контроль на робота		
РН 1	4	4	27	20	28	17	100
Разом	4	4	27	20	28	17	100

Схема нарахування балів з навчальної дисципліни (заочна форма навчання)

Назва теми	Види навчальної роботи здобувачів вищої освіти						Разом
	Робота на лекціях, конспектування	Опитування, участь у дискусіях	Тестування	Самостійна робота			
				Практичні завдання	Реферат, презентація	Контрольна робота	
Тема 1. Психологія як наука: предмет, завдання, методи.	2	4	17	3		-	26
Тема 2. Історія становлення і розвитку психології як науки. Напрями психології.	-	-	-	3		-	3
Тема 3. Розвиток психіки та свідомості.	-	-	-	3		-	3
Тема 4. Психічні форми освоєння дійсності.	-	-	-	3		-	3
Тема 5. Емоційно-вольові процеси.	-	-	-	3		-	3
Тема 6. Особистість та управління процесом її формування.	-	-	-	3		-	3
Тема 7. Індивідуально-психологічні особливості особистості.	2	-	-	3		-	5
Тема 8. Діяльність: психологічна структура, види.	-	-	-	3		-	3
Тема 9. Психологічні засади спілкування. Міжособистісні стосунки.	-	-	-	3		-	3
Реферат, презентація	-	-	-	-	10	-	20
Індивідуальне завдання (контр.роб)	-	-	-	-	-	28	28
Разом	4	4	17	27	20	28	100

Шкала та критерії оцінювання результатів навчання при проведенні поточного контролю успішності здобувачів вищої освіти

Робота на лекціях, конспектування (0 – 2 бали)

Кількість балів	Критерії оцінювання
2	здобувач вищої роботи активно працює на лекційному занятті, бере участь в обговоренні важливих питань лекції, всі питання теми розкриті у конспекту відповідно до плану, змістовно, логічно, послідовно.
1	здобувач вищої роботи не бере активної участі в обговоренні важливих питань лекції, але всі питання теми розкриті у конспекту відповідно до плану.
0	здобувач вищої роботи не працює на лекційному занятті, немає конспекту.

Опитування, участь у дискусіях (0 – 4 бали)

Кількість балів	Критерії оцінювання
4	здобувач вищої освіти ґрунтовно і послідовно викладає вивчений навчальний матеріал з психології, виявляє повне розуміння його змісту; обґрунтовує власні думки; демонструє розуміння закономірностей та особливостей розвитку особистості, сутності психічних процесів, явищ, властивостей; застосовує психологічні знання при вирішенні практичних питань і ситуацій, наводить необхідні приклади, аргументує їх; уміє застосовувати творче мислення для розв'язання теоретичних та практичних психологічних проблем у професійній діяльності; демонструє на високому рівні здатність навчатись, вибудовуючи свою діяльність на базі етичних принципів та персональної відповідальності; активно бере участь у дискусіях, диспутах, виявляє ініціативу; дотримується норм сучасної літературної мови;
3	здобувач вищої освіти на достатньому рівні викладає вивчений навчальний матеріал з психології, виявляє розуміння його змісту, але припускається незначних помилок, які самостійно виправляє після зауважень викладача; демонструє розуміння закономірностей та особливостей розвитку особистості, сутності психічних процесів, явищ, властивостей; застосовує психологічні знання при вирішенні практичних питань і ситуацій, наводить необхідні приклади, але не аргументує їх; демонструє на достатньому рівні здатність навчатись, вибудовуючи свою діяльність на базі етичних принципів та персональної відповідальності; бере участь у дискусіях, диспутах; вибудовує свою навчальну діяльність на базі етичних принципів та персональної відповідальності; дотримується норм сучасної літературної мови;
2	здобувач вищої освіти демонструє на середньому рівні знання і розуміння основних положень з психології, викладає матеріал не досить повно, не завжди глибоко і переконливо обґрунтовує власні думки; пов'язує теоретичний матеріал з практичними вміннями з допомогою викладача; участь у дискусіях, диспутах бере не охоче, не виявляє ініціативу; демонструє на середньому рівні розуміння закономірностей та особливостей розвитку особистості, сутності психічних процесів, явищ, властивостей; вибудовує свою навчальну діяльність на базі етичних принципів та персональної відповідальності; дотримується норм сучасної літературної мови;
1	здобувач вищої освіти на низькому рівні демонструє знання більшої частини навчального матеріалу з психології, допускає суттєві помилки, що можуть спотворювати зміст питань; не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати власні думки і відчуває труднощі під час добору прикладів та поєднання теорії з практичними навичками; участь у дискусіях, диспутах бере не охоче, не виявляє ініціативу; демонструє на низькому рівні розуміння закономірностей та особливостей розвитку особистості, сутності психічних процесів, явищ, властивостей; не завжди вибудовує свою навчальну діяльність на базі етичних

	принципів та персональної відповідальності; частково дотримується норм сучасної літературної мови;
0	відповідь відсутня або неправильна; здобувач вищої освіти не бере участь у дискусіях; не виявляє ініціативу; не демонструє науково-теоретичні знання і практичні уміння; не вибудовує свою навчальну діяльність на базі етичних принципів та персональної відповідальності; не дотримується норм сучасної літературної мови.

Тестування (0-17 балів)

Кількість балів	Критерії оцінювання
0-17	За кожну правильну відповідь 1 бал (17 питань)

Самостійна робота:

Виконання практичних завдань (0-3 бали)

Кількість балів	Критерії оцінювання
3	завдання самостійної роботи з теми виконані відповідно до методичних рекомендацій у повному обсязі з демонструванням міцних знань закономірностей та особливостей розвитку психіки людини, сутності психічних процесів, явищ, властивостей, формування особистості, поєднує глибокі психологічні знання з майбутньою професійною діяльністю.
2	завдання самостійної роботи з теми виконані всі, але мають неточності чи незначні помилки, з частковим демонструванням знань закономірностей та особливостей розвитку психіки людини, сутності психічних процесів, явищ, властивостей, формування особистості, поєднує глибокі психологічні знання з майбутньою професійною діяльністю.
1	завдання самостійної роботи з теми виконані не в повному обсязі, мають неточності та значні помилки, з демонструванням низького рівня знань закономірностей та особливостей розвитку психіки людини, сутності психічних процесів, явищ, властивостей, формування особистості, поєднує глибокі психологічні знання з майбутньою професійною діяльністю.
0	завдання самостійної роботи не виконані, або виконані неправильно, здобувач вищої освіти не демонструє знань з психології.

Реферат (0-10 балів)

Кількість балів	Критерії оцінювання
9-10	виконані всі вимоги до написання і захисту реферату; визначена проблема й обґрунтована її актуальність; зроблений аналіз різних поглядів на проблему науковців; сформульовані чіткі завдання дослідження; логічно викладена власна позиція; зміст реферату відповідає темі, що розкрита повністю; сформульовані висновки відповідно до завдань; витриманий обсяг реферату; дотримані вимоги до зовнішнього оформлення; дані правильні відповіді на додаткові питання; вибудовує свою діяльність на базі принципів професійної етики та персональної відповідальності з дотриманням принципу автономної та якісної роботи щодо поставлених завдань і взятих обов'язків, академічної доброчесності, в процесі доповіді демонструє на високому рівні сформовані навички ділової комунікації, психології.
6-8	виконані всі вимоги до написання і захисту реферату; визначена проблема й обґрунтована її актуальність; зроблений аналіз різних поглядів на проблему

	науковців; сформульовані чіткі завдання дослідження; логічно викладена власна позиція; зміст реферату відповідає темі, що розкрита повністю; сформульовані висновки відповідно до завдань; витриманий обсяг реферату; дотримані вимоги до зовнішнього оформлення; відповіді на додаткові питання не повні; вибудовує свою діяльність на базі принципів професійної етики та персональної відповідальності з дотриманням принципу автономної та якісної роботи щодо поставлених завдань і взятих обов'язків, академічної доброчесності, в процесі доповіді демонструє на достатньому рівні засвоєні знання з психології.
3-5	основні вимоги до реферату і його захисту виконані, але при цьому допущені деякі недоліки; не обґрунтовано актуальність проблеми, висновки не чіткі; наявні певні неточності у викладенні матеріалу; вимоги щодо оформлення реферату дотримані; на додаткові питання дані неповні відповіді; здобувач вищої освіти в процесі доповіді демонструє на середньому рівні засвоєні знання з психології.
1-2	є істотні відступи від вимог до реферування, зокрема: тема розкрита лише частково; допущені фактичні помилки в змісті реферату або при відповіді на додаткові питання; висновки відсутні; здобувач вищої освіти в процесі доповіді не розкриває повно тему реферату, не вибудовує свою діяльність на базі принципів професійної етики та персональної відповідальності; демонструє на низькому рівні засвоєні знання з психології.
0	реферативна робота не виконана.

Мультимедійна презентація (0-10 балів)

Кількість балів	Критерії оцінювання
9-10	у презентації відображено глибоке розуміння та усвідомлення матеріалу, творчий підхід до поставлених задач. Під час аналізу-інтерпретації зроблені самостійні висновки, аргументація, є власне ставлення до проблеми. Малюнки, звуки, фото, анімації – у кількості, виправданій змістом презентації. Робота виконана творчо і самостійно з дотриманням принципів професійної етики та персональної відповідальності, академічної доброчесності; презентація характеризується оригінальністю з дотриманням вимог.
6-8	презентація має чіткі цілі, відповідні завдання з теми; представляє собою інформацію з різноманітних джерел, структуровану у формі опорного конспекту, зрозумілу для аудиторії; зроблений акцент на важливих питаннях теми, здобувач дотримується принципів професійної етики та персональної відповідальності, академічної доброчесності, демонструє на достатньому рівні знання з психології особистості.
3-5	презентація сфокусована на темі, але висвітлює її змісту частково; наявна певна організаційна структура; можуть бути незначні помилки чи незрозумілості, вибудовує свою діяльність на базі принципів професійної етики та персональної відповідальності, академічної доброчесності, демонструє на середньому рівні знання з психології особистості.
1-2	презентація сфокусована на темі, але не висвітлює її змісту; організаційна структура не логічна; можуть бути значні помилки чи незрозумілості, не дотримується принципів професійної етики та персональної відповідальності, академічної доброчесності, демонструє на низькому рівні знання з психології особистості
0	презентація не виконана.

Контрольна робота (для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання) – 0 – 28 балів

Кількість балів	Критерії оцінювання
24-28	виконані всі вимоги до написання і захисту контрольної роботи; у вступі визначена проблема й обґрунтована її актуальність; зроблений аналіз різних

	поглядів на проблему науковців минулого й сучасності; сформульовані чіткі завдання контрольної роботи; в основній частині контрольної роботи повно розкрито зміст теми; логічно викладена власна позиція; сформульовані висновки відповідно до завдань; оформлення рекомендованих джерел інформації здійснено у відповідності до бібліографічного стандарту ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація»; витриманий обсяг контрольної роботи, дотримані вимоги до її зовнішнього оформлення; дані правильні відповіді на додаткові питання під час захисту контрольної роботи;
16-23	виконані всі формальні вимоги до написання й захисту контрольної роботи; у вступі проблема позначена, але недостатньо обґрунтована її актуальність; зроблений короткий аналіз різних точок зору на проблему науковців минулого й сучасності; визначені завдання контрольної роботи; в основній частині контрольної роботи зміст реферату відповідає темі, що розкрита достатньо повно, викладена власна позиція; сформульовані висновки; оформлення рекомендованих джерел інформації здійснено у відповідності до бібліографічного стандарту ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація»; витриманий обсяг контрольної роботи, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення; дані не достатньо повні відповіді на додаткові питання під час захисту контрольної роботи;
8-15	основні вимоги до контрольної роботи і її захисту виконані, але при цьому допущені деякі недоліки: у вступі не достатньо обґрунтовано актуальність проблеми, аналіз різних точок зору науковців даної проблеми не зроблений, завдання не визначені, або визначені не правильно; в основній частині контрольної роботи тема не розкрита повно, наявні певні неточності у викладенні матеріалу; висновки не чіткі, або не відповідають визначеним завданням; оформлення рекомендованих джерел інформації не здійснено у відповідності до бібліографічного стандарту ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація»; на додаткові питання дані неповні відповіді;
1-7	є істотні відступи від вимог до написання і захисту контрольної роботи, зокрема: у вступі не обґрунтовано актуальність питання, не визначені завдання дослідження, або визначені неправильно; не зроблений аналіз поглядів різних науковців на обрану проблему; в основній частині контрольної роботи визначена тема розкрита лише частково; допущені фактичні помилки у змісті; висновки не відповідають завданням або відсутні; оформлення рекомендованих джерел інформації не здійснено у відповідності до бібліографічного стандарту ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація»; на додаткові питання не дані відповіді;
0	контрольна робота не виконана.

Трудомісткість

Загальна кількість годин – 90.

Кількість кредитів – 3.

Форма семестрового контролю – залік.

Політика навчальної дисципліни

Відвідування занять є обов'язковим. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін. Якщо здобувач вищої освіти пропустив заняття, він зобов'язаний відпрацювати його й виконати завдання згідно методичних рекомендацій до семінарських занять та самостійної роботи.

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватись Кодексу академічної доброчесності. Документи стосовно академічної доброчесності наведені на сторінці АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ПДАУ: <https://www.pdaa.edu.ua/content/akademichna-dobrochesnist>.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Є можливість опанування навчальної дисципліни за програмами академічної мобільності (внутрішньої / міжнародної) за наявними укладеними угодами (договорами) між Університетом та закладом-партнером та / або індивідуальними запрошеннями. Визнання та перезарахування результатів такого навчання відбувається спеціально створеною комісією на підставі поданих здобувачем вищої освіти відповідних документів з використанням Європейської кредитно-трансферної системи. Організаційні процеси навчання за програмами академічної мобільності регламентуються Положенням про 15 академічну мобільність здобувачів вищої освіти Полтавського державного аграрного університету.

На здобувачів вищої освіти поширюється право про визнання результатів навчання, набутих у неформальній / інформальній освіті (розповсюджується лише на обов'язкові компоненти освітньої програми або їх частини) перед опануванням даної освітньої компоненти. Визнання набутих результатів навчання або відмова у їх визнанні. Набуття відповідних результатів навчання можливе після успішного опанування курсів (з документальним підтвердженням) на різноманітних навчальних платформах, зокрема: Prometheus, Coursera тощо. Особливості неформального / інформального навчання регламентовані Положенням про порядок визнання результатів навчання, набутих у неформальній та інформальній освіті, здобувачами вищої освіти Полтавського державного аграрного університету.

Додаткові матеріали для представлення навчальної дисципліни:

робоча програма навчальної дисципліни, анотація, презентації.

Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Засекина Л.В, Пастрик Т.В. Основи психології та міжособове спілкування. К.: Медицина. 2018. 216 с.
2. Ільїна Н., Мисник С. Загальна психологія: теорія та практикум. Навчальний посібник. Суми: Університетська книга. 2017. 352 с.
3. Максименко С. Загальна психологія. К.: Центр навчальної літератури. 2019. 272 с.
4. Москалець В. Загальна психологія: Підручник. К. : Ліра–К., 2021. 564 с.
5. Савчин М. Загальна психологія. Підручник. К.: ВЦ «Академія». Серія книг Альма-матер. 2020. 344 с.
6. Сергієнкова О., Столярчук О., Коханова О. Загальна психологія. К.: Центр навчальної літератури. 2019. 296 с.

Допоміжні

1. Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія. Практикум: навч. посіб. К.: Каравела, 2010. 280 с.
2. Заброцький М.М. Основи вікової психології: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2003. 112 с.
3. Максименко С.Д., Зайчук В.О., Клименко В.В., Соловієнко В.О. Загальна психологія: підруч. / за заг. ред. С.Д. Максименка. К.: Форум, 2000. 533 с.
4. Зелінська Т.М., Воронова С.В., Хурчак А.Е. Практикум із загальної психології (для студентів факультетів іноземної філології): навч. посіб. К. : Каравела, 2008. 184 с.
5. Колесніченко Л.А. Основи психології та педагогіки К. : КНЕУ, 2002. 157 с.

6. Корольчук М.С., Крайнюк В.М., Марченко В.М. Основи психології. Опорні конспекти, схеми, методики. К. : Ніка-Центр, 2009. 320 с.
7. Кутіщенко В.П., Ставицька С.О. Психологія розвитку та вікова психологія. Практикум: навч. посіб. К.: Каравела, 2009. 448 с. 369.
8. Лозниця В. Психологія і педагогіка: навч. пос. для ВНЗ. Рекомендовано МОНУ. К.: Либідь, 2001. 304 с.
9. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології. К. : Знання, 2006. 203 с. 37
10. Психологія особистості: словник-довідник / за ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. К.: Рута, 2001. 320 с.
11. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навч. посіб. К.: Академвидав, 2005. 360 с.
12. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції: навч. посіб. К.: Либідь, 1996. 264 с.

Інформаційні ресурси мережі Інтернет:

1. Електронні книги з психології та взаємовідносин. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/jelektronnye-knigi/psihologija-i-vzaimootnoshenija.html>
2. Психологія. Особистість. Журнал. URL: <http://psychpersonality.pnpu.edu.ua/>
3. Сучасний тлумачний психологічний словник. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf